

Kritik mot Kriminalvården, anstalten Saltvik, för bristfällig motivering av ett permissionsbeslut m.m.

Beslutet i korthet: En kriminalvårdsanstalt har i ett beslut om utevistelse (permission) gjort bedömningen att sonen till en intagen är att betrakta som ett brottsoffer. Enligt anstaltens bedömning talade vissa förhållanden i brottmålsdomen med *största sannolikhet* för att sonen bevittnat när den intagne utsatt modern för våld. I chefJO:s beslut konstateras att referaten och beskrivningarna i en brottmålsdom inte speglar helheten och att domen är utformad med ett annat syfte än det som anstalten har med sin tolkning. Av den anledningen bör en anstalt som regel begränsa sig till att hämta konkret information från brottmålsdomar och inte ge sig in i olika former av tolkningar.

Anstalten hade vidare för avsikt att inför ett permissionsbeslut kontakta den intagnes f.d. hustru i syfte att kontrollera huruvida sonen skulle finnas på den adress där den intagne skulle vistas under permissionen. I beslutet understryks att en anstalt kan – vid bedömningen att det finns risk för att en intagen ska begå brott eller missköta sig i samband med en permission – exempelvis besluta om att permissionen ska vara bevakad eller förordna att den intagne inte får ta kontakt med ett brottsoffer. De åtgärder som en anstalt kan vidta har alla det gemensamt att de på olika sätt begränsar *den intagne* under en permission. Bland anstaltens verktyg ingår däremot *inte* att – på det sätt som anstalten Saltvik hade för avsikt att göra – försöka styra eller påverka tredje mans agerande i samband med en permission.

Vidare får anstalten Saltvik allvarlig kritik för att permissionsbeslutet har utformats på ett bristfälligt sätt.

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 5 juni 2013, framförde AA klagomål över hur anstalten Saltvik hade hanterat en permissionsansökan. Han anförde i huvudsak följande. Under sin vistelse i anstalten Saltvik har han haft regelbundna besök av sin son. Besöken har varit obevakade, men har skett i sällskap av en vuxen släkting. Den 15 maj 2013 ansökte han om att få genomföra en första permission med utevistelse. Permissionen skulle äga rum den 31 maj till den 1 juni 2013 och han skulle tillbringa den hos sin syster. Dessförinnan hade han skrivit till sin f.d. hustru och frågat om hon tillät att han träffade sin son i samband med permissionen. Den 18 maj 2013 svarade hans f.d. hustru att det gick bra. Samma dag berättade han för sin kontaktperson, BB, att han skulle träffa sin son vid permissionen och bad denne att berätta det för klienthandläggaren, CC.

Den 20 maj 2013 talade han med sin son per telefon och i samband med det var hans kontaktperson närvarande. Vid samtalet talade han och sonen om att de skulle träffas i samband med permissionen. Den 21 maj 2013 blev han kontaktad av CC som bad honom att upphäva sekretessen för att hon skulle kunna stämma av med hans f.d. hustru att det gick bra att han träffade sonen i samband med permissionen. Han upphävde sekretessen. Dagen därpå kallades han till ett möte med kontaktpersonen och klienthandläggaren. Vid mötet fick han reda på att han inte fick träffa sin son i samband med permissioner, eftersom denne betraktades som ett brottsoffer. Vidare sa anstaltspersonalen att de inte kunde "säkerställa sonens säkerhet" i samband med permissioner.

Han ifrågasatte anstaltens bedömning men CC uppgav att de inte kunde ändra sin bedömning men att han kunde överklaga beslutet. Hon tillade att det vore bra om frågan prövades av en högre instans. Under samtalet frågade hon vidare om han alltså var intresserad av permission det aktuella datumet. Han uppgav att han var det. CC bad honom att på nytt upphäva sekretessen så att hon kunde kontakta hans f.d. hustru och meddela denna att han inte fick träffa sonen i samband med permissionen. Han vägrade och CC kontaktade då kriminalvårdsinspektören DD, som uppgav att de ändå skulle kontakta hans f.d. hustru.

Samma dag kontaktade han sin syster och en god vän. För dessa berättade han vad som hade hänt och vännen kontaktade en journalist som ansåg att det var värt att undersöka vad som hade inträffat. AA fick hjälp av journalisten att ta fram ett JO-beslut där anstalten Tillberga hade kritiserats för att ha gjort bedömningen att ett barn var ett brottsoffer. Han bad en kriminalvårdare att mejla avgörandet till CC för att om möjligt få henne att ändra sin bedömning. Han väntade hela den 23 maj 2013 utan att få något svar.

Den 24 maj 2013 meddelade anstalten ett beslut, vari hans permissionsansökan avslogs. Beslutet var fattat av DD och han fick samma dag reda på att journalisten hade kontaktat henne för att få närmare information om beslutet. Enligt AA kan det vara så att DD inte tyckte om att bli ifrågasatt och därför avslog hans permissionsansökan.

I beslutet finns ett antal felaktigheter. Anstalten har angett att det inte framgår av hans permissionsansökan att han hade för avsikt att träffa sonen i samband med permissionen. Emellertid har han angett att syftet var att umgås med familjen och hans son ingår i familjen. Han har aldrig tidigare behövt nämna vilka han ska träffa i samband med en permission. Enligt hans uppfattning har Kriminalvården inte att göra med huruvida han träffar sin son i samband med en permission, utan det är upp till vårdnadshavaren att avgöra. Anstalten har i beslutet felaktigt angett att uppgiften om att han skulle träffa sonen, framkom den 20 maj 2013, fastän anstalten kände till detta redan den 18 maj 2013.

Under vistelsen i anstalten Saltvik har han endast vid ett tillfälle erbjudits att delta i ett program. Han tackade ja, men när programmet väl startade blev han inte tillfrå-

gad om att delta. När han senare skulle påbörja Kriminalvårdens program IDAP¹, ställde anstalten krav på att han gick med på att Kriminalvården kontaktade hans f.d. hustru. Eftersom de båda har "gått vidare" efter det som inträffat och inte har för avsikt att åter bli tillsammans, fann han det onödigt att dra in henne i processen. Han motsatte sig att hans f.d. hustru kontaktades och av den anledningen fick han inte genomgå programmet. Anstaltens uppgifter i beslutet om att han valt att inte delta i riskreducerande program är därmed felaktig.

I beslutet har anstalten vidare felaktigt angett att hans son skulle ha bevitnat när han utsatt vårdnadshavaren för våld. Det har aldrig förekommit och det framgår bl.a. av domen. Vidare har anstalten gjort den felaktiga bedömningen att en permission inte skulle ha varit till hans sons bästa.

Hans f.d. hustru blev mycket förvånad över att han inte fick träffa sonen i samband med permissionen. Vidare blev hon orolig över hur sonen skulle reagera eftersom denne hade sett fram emot att få träffa AA. Av den anledningen sökte hans f.d. hustru utan framgång kontakt med CC. Den 28 maj 2013 blev hans f.d. hustru uppringd av DD. I samband med samtalet uppgav DD att hans f.d. hustru inte fick föra uppgifterna vidare på grund av sekretess. Detta agerande är mycket märkligt då hans f.d. hustru inte är någon tjänsteman och därmed inte omfattas av sekretess.

Till anmälan hade AA bifogat en kopia av sin permissionsansökan och anstalten Saltviks beslut den 24 maj 2013.

Utredning

Inledningsvis inhämtades och granskades vissa handlingar. Därefter remitterades anmälan till Kriminalvården för yttrande. Av yttrandet skulle framgå hur Kriminalvården ställde sig till anstalten Saltviks bedömning att sonen var ett brottsoffer. Vidare skulle Kriminalvården ge sin syn på AA:s påstående om att anstalten hade beslutat att han inte fick träffa sonen i samband med permissioner, eftersom anstalten inte kunde "säkerställa sonens säkerhet". I sitt remissvar anförde Kriminalvården, huvudkontoret, genom enhetschefen EE, bl.a. följande:

Sakförhållanden

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från region Nord som i sin tur hämtat in uppgifter från anstalten Saltvik, från Kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS) och från Kriminalvårdsregistret (KVR). Genom utredningen har sammanfattningsvis följande kommit fram.

Permissionsärendet

I en dom från september 2011 beviljade tingsrätten AA umgänge med sonen, född 2004, i anstalten till dess att frågan om vem som skulle ha vårdnaden om sonen avgjordes genom dom eller att föräldrarna träffade ett avtal. Under år 2011 fick AA två

---

¹ Integrated Domestic Abuse Programme.

avslag avseende besökstillstånd för sonen, då det inte fanns en lämplig vuxen som kunde följa med denne till anstalten. Umgängesstöd utreddes av socialtjänsten, men var inte aktuellt. Den 13 mars 2012 beviljades AA besökstillstånd för sonen då en lämplig följeslagande vuxen utsetts av vårdnadshavaren och godkännts av anstalten.

Den 15 maj 2013 lämnade AA in en ansökan om en första övernattningspermission den 31 maj till den 1 juni 2013. Enligt ansökan skulle AA vistas hemma hos sin syster där även hans föräldrar och en annan syster bodde. Det framgick även att meningen med permissionen var att umgås med familjen. Det framkom varken av ansökan eller vid samtal om planering av permissionen mellan honom och klienthandläggaren eller annan personal att AA avsåg att umgås även med sin son, som inte bor på permissionsadressen. Planeringen av permissionen genomfördes inledningsvis utifrån de omständigheter som då var kända.

I samband med planering av restid, den 18 maj 2013, uppgav AA att han ville anpassa restiden så att han kunde utnyttja tiden tillsammans med sin son som skulle vistas på permissionsadressen de aktuella datumen. Den personal som medverkade vid planeringen kontaktade klienthandläggaren för att meddela att planeringen inte överensstämde med ansökan. Den 20 maj 2013 genomförde klienthandläggaren ett samtal med AA under vilket handläggaren meddelade att permissionsansökan nu behövde utredas utifrån de nya omständigheterna som framkommit, dvs. att AA avsåg att träffa sonen. Vidare meddelades AA att denna utredningsskyldighet bl.a. innebär att beakta brottsoffer och utgå från ett barnperspektiv i de delar som berör barnet samt att anstalten Saltvik behövde ta kontakt med barnets vårdnadshavare. AA framförde att han ansåg att det inte borde vara nödvändigt då sonen ingick i hans familj, men eftergav sekretessen. Anstalten kontaktade vårdnadshavaren samma dag. Vårdnadshavaren medgav att AA fick träffa sin son under permissionen och berättade vidare att sonen brukade vistas hos sin faster och sina farföräldrar var tredje helg.

Den 23 maj 2013 meddelades AA muntligen att han inte skulle medges permission för att träffa sonen då det inte kunde säkerställas att det var till barnets bästa. Han meddelades vidare att han skulle få ett skriftligt beslut på avslaget. AA uppgav att han önskade att permissionen skulle beviljas enligt ansökan. Han informerades då om att om så skulle ske behövde han återigen efterge sekretessen så att anstalten kunde få information om sonen skulle vistas på permissionsadressen de aktuella dagarna, oberoende av att AA inte medgett att träffa denne. AA ville inte efterge sekretessen. Han informerades då om att om anstalten inte kunde utreda detta förhållande skulle inte AA komma att beviljas permissionen. Han informerades vidare om att anstaltens möjlighet att lämna uppgifter till vårdnadshavaren inte enbart är beroende av hans samtycke, utan att uppgifter som inte är sekretessbelagda kan lämnas ut. Anstalten genomförde ett samtal med vårdnadshavaren. Under samtalet informerades hon om kriminalvårdssekretessen och att den innebär att hon enbart kunde få generella svar på sina frågor.

Ansökan om permission avslogs den 24 maj 2013 bl.a. med hänvisning till att anstalten inte beretts möjlighet att till fullo utreda relevanta förhållanden. Av beslutsmotiveringen framgick att anstalten inte kunde medge permission om kravet på samhällsskydd eftersätts, varför anstalten enbart medger permission på egen hand där det kan säkerställas att permissionsplaneringen är för barnets bästa. Vidare framgick att anstalten betraktar AA:s son som ett brottsoffer enligt 1 kap. 5 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse (KVFS 2011:1, FARK Fängelse).

Beslutet fattades av kriminalvårdsinspektör DD. Hon hade inte haft kontakt med den journalist som AA kontaktade. Journalisten har enbart haft kontakt med kriminalvårdschefen för verksamhetsområdet.

AA anser att det är felaktigt att i beslutet påstå att han valt att inte genomgå riskreducerande program. Han har erbjudits att gå programmet IDAP (Integrated Domestic Abuse Programme), ett behandlingsprogram som inriktar sig mot män som har använt våld eller annat kontrollerande beteende gentemot sin nuvarande eller före

detta kvinnliga partner. Han har valt att inte delta då han inte samtyckt till kontakt mellan Kriminalvården och sin före detta partner. Att samtycka till kontakten är en förutsättning för att gå IDAP. Att inte samtycka till detta innebär således att den intagne inte går med på att gå programmet under de förutsättningar som har uppställts.

AA begärde omprövning av anstaltens beslut. Region Nord omprövade beslutet den 5 juni 2013 utan ändring. Regionen angav i sitt beslut bl.a. att sonen är att betrakta som brottsoffer enligt Kriminalvårdens definition och att myndigheten har att beakta barnets bästa. AA har inte överklagat beslutet till förvaltningsrätten.

Bedömningen att sonen är ett brottsoffer

AA dömdes i augusti 2010 av tingsrätten för grov kvinnofridskränkning till skydds-tillsyn med särskild behandlingsplan. I januari 2011 undanröjde tingsrätten den i domen utdömda skydds-tillsynen och dömdes till ett flerårigt fängelsestraff för tidigare och nya brott.

Under år 2011 genomförde anstaltens dåvarande brottsoffersluss en utredning rörande besökstillstånd för sonen och en rörande s.k. veckosamtal till densamme. I utredningarna framkom att socialtjänstens uppfattning var att telefonsamtal med sonen skulle genomföras i närvaro av personal, att det i samtalen var viktigt att barnets bästa beaktades då vårdnadshavaren var målsägande, och att sonen varit med om våld i hemmet. Socialtjänstens uttalande och inställning har fått betydelse vid anstaltens bedömning av sonen som brottsoffer.

Vid sin bedömning har anstalten även använt sig av den dom i vilken AA dömdes till grov kvinnofridskränkning mot sonens mamma. Av domen framkom bl.a. att våldet pågått länge. Delar av våldet har utförts i det dåvarande parets gemensamma hem där även sonen bodde, vilket i sig ansågs tala för att sonen hade bevittnat våldet. Anstalten har vidare bl.a. tolkat en händelse som framkom i domen som om sonen varit närvarande. Enligt domen ska AA ha sagt att han skulle fortsätta ösa ur sig sitt hat över målsäganden när deras barn inte var närvarande. Härefter ska han bl.a. ha knuffat ner henne på sängen. Inledningsvis ansågs sonen som ett indirekt brottsoffer. Benämningen ändrades dock efter att JO kritiserat Kriminalvården för att använda sig av begreppet.

Författningsbestämmelser m.m.

Av 20 § förvaltningslagen (1986:223) framgår bl.a. att ett beslut varigenom en myndighet avgör ett ärende ska innehålla de skäl som har bestämt utgången, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild.

Enligt 35 kap. 15 § 1 st. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) gäller sekretess inom kriminalvården för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Enligt 7 kap. 1 § fängelselagen (2010:610) (FäL) får en intagen ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Ett besök får dock vägras om det bl.a. kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom kontroll enligt 2 eller 3 § eller på annat sätt kan vara till skada för den intagne eller någon annan.

Enligt 10 kap. 1 § 1 st. FäL får en intagen, för att underlätta hans eller hennes anpassning i samhället, beviljas tillstånd att vistas utanför anstalt för viss kort tid (permission) om minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats och det inte finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.

Av 10 kap. 1 § FARK Fängelse framgår att vid bedömningen av de risker som framgår av 10 kap. 1 och 2 §§ fängelselagen (2010:610) ska bl.a. särskilt beaktas karaktären och omfattningen av den intagnes tidigare och aktuella brottslighet, med särskild hänsyn tagen till eventuella brottsoffer, den intagnes personliga förhållanden, såsom

missbruk eller psykisk ohälsa, samt förhållandena under vilka permissionen kommer att genomföras.

Av artikel 3.1 konventionen om barnets rättigheter (FN:s Barnkonvention) framgår att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata socialvårdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Av Kriminalvårdens handbok om permission och annan tillfällig vistelse utanför anstalt, 2012:4, framgår på s. 11 bl.a. följande. I FN:s Barnkonvention, artikel 9, slås fast att om ett barn är skilt från sin förälder har barnet rätt att upprätthålla kontakt med föräldern. Att få träffa sin förälder i hemmiljö och en stund få leva sitt vanliga liv är viktigt för ett barn. Ett sätt att göra detta är genom permission. Detta innebär inte att en intagen alltid har rätt till permission för att träffa sina barn. En riskbedömning måste göras i varje enskilt fall. En bedömning måste också göras om det kan anses vara till barnets bästa.

Enligt 1 kap. 5 § FARK Fängelse avses med brottsoffer

- en person som har utsatts för brott av en intagen, om brottet har riktats mot offrets liv, hälsa, frihet eller frid och den intagne avtjänar straff för brottet,
- ett barn som är närstående till en intagen och som har bevittnat när den intagne utövat våld eller begått andra övergrepp, och
- ett barn som har bevittnat när en intagen har utövat våld eller begått andra övergrepp mot en person som är närstående till barnet.

Kriminalvårdens bedömning

Permissionsärendet

Den riskbedömning som görs enligt 7 kap. 1 § FäL rörande besök och den som görs enligt 10 kap. 1 § FäL rörande permission är två olika bedömningar. I dessa skiljer sig de faktorer som ska beaktas delvis åt, vilket innebär att utgången av bedömningarna kan bli olika. Att AA är beviljad besökstillstånd för sonen medför således inte med automatik att denne också ska få träffa sonen under permission.

Kriminalvården tolkade inte AA:s permissionsansökan som att det framgick att han avsåg att träffa sonen under permissionen. Detta ledde till att utredningen i inledningsskedet inte omfattade detta. Utredningen ledde fram till att anstalten bedömde att permission för att träffa sonen inte kunde beviljas. För att bevilja permission till den aktuella adressen behövde därför anstalten försäkra sig om att sonen inte skulle vistas där de aktuella datumerna. Detta kunde emellertid inte göras då AA inte eftergav sekretessen. Kriminalvården tillbakavisar att det inte skulle ha skett en individuell prövning utifrån barnets bästa i AA:s fall och att ett skäl till att han inte fick träffa sonen var att anstalten inte kunde "säkerställa sonens säkerhet".

Den av AA framförda misstanken att beslutsutgången har påverkats av att beslutsfattaren kontaktats av en journalist tillbakavisar Kriminalvården bestämt. Beslutsfattaren har över huvud taget inte haft kontakt med journalisten.

Det som framkommit tyder på att de delar AA menar är felaktiga snarare utgör faktorer som AA och Kriminalvården har olika uppfattning om hur de ska bedömas och vägas in. Beslutet har även ersatts av regionens omprövningsbeslut. Kriminalvården beklagar däremot att inget av besluten varit så tydligt som kan vara önskvärt. AA har emellertid, om han varit fortsatt missnöjd, haft möjlighet att få saken prövad i domstol. Kriminalvården finner därmed ingen anledning att närmare kommentera dessa omständigheter.

Under det samtal som genomfördes mellan anstalten och vårdnadshavaren till AA:s son har de uppgifter som anstalten haft rätt att lämna ut begränsats av sekretess. Av utredningen framgår inte att anstalten har brutit mot sekretessen eller på något sätt försökt "överföra" sekretess på vårdnadshavaren.

Bedömningen att sonen är ett brottsoffer

I ett tidigare ärende har JO förordat att begreppet brottsoffer i denna utvidgade mening enbart används när det är klarlagt att barnet bevittnat våld eller andra övergrepp, dvs. att barnet sett eller hört den brottsliga gärningen begås (JO:s beslut den 2 april 2013 dnr 5856-2011 och 6026-2011). JO har i sitt beslut hänvisat till proposition 2005/06:166 s. 16. Genom nämnda proposition infördes 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2011:453), av vilken bl.a. framgår att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott. Denna formulering är lik den i 1 kap. 5 § FARK Fängelse. Det innebär att uttalanden i propositionen får anses ha relevans även avseende Kriminalvårdens bedömning av brottsofferbegreppet. I propositionen framgår dock inte att det uppställs ett krav på det är *klarlagt* att barnet bevittnat våldet. Om det ska göras en jämförelse med beviskravet i förvaltningsrättsliga mål i domstol har i litteraturen framförts att det kan utgås från att normalkravet är *sannolika skäl* (Bevisprövning i förvaltningsmål - Bevis 7, red. Christian Diesen, 2003, s. 102).

Av nämnda proposition framgår vidare att det med att barn bevittnat våld eller andra övergrepp avses *huvudsakligen* [Kriminalvårdens kursivering] att barnet sett eller hört den brottsliga gärningen begås (s. 16). På s. 17 i propositionen framgår att detta innebär att inte enbart fall då barnet sett våld eller andra övergrepp omfattas, utan även andra situationer när barnet upplevt t.ex. en pågående misshandel.

Bedömningen att AA:s son är att betrakta som ett brottsoffer har grundat sig på att anstalten har bedömt att sonen har bevittnat våld riktat mot mamman. Vid sin bedömning har anstalten bl.a. vägt in socialtjänstens uttalande att de bedömt att sonen bevittnat våldet, att våldet under en längre tid skett i det gemensamma hemmet och även uttalanden i domen som anstalten anser tyder på att sonen sannolikt bevittnat våldet. Det kan ifrågasättas om det nämnda uttalandet i domen i sig visar på att sonen varit närvarande vid händelsen och då ska ges den betydelse som anstalten har tillmätt det. Socialtjänstens uttalande kan dock tillmätas större vikt då deras bedömning av vilka barn som anses ha bevittnat våld enligt lag är lik den som Kriminalvården gör enligt föreskrifter. Anstalten har kommit fram till slutsatsen att sonen med *största sannolikhet* bevittnat våldet och därigenom är att jämställa med ett brottsoffer enligt 1 kap. 5 § FARK Fängelse.

Att någon betraktas som brottsoffer kan få betydelse, exempelvis avseende bedömning att bevilja permission och besökstillstånd för att träffa barn. Kriminalvården vill dock påpeka att enbart det faktum att ett barn betraktas som brottsoffer inte är ensamt avgörande för utgången när det gäller t.ex. besök eller permission. Det är enbart en faktor som vägs med vid en helhetsbedömning.

AA kommenterade remissvaret.

Bedömning

AA har i sin anmälan framfört klagomål mot anstalten Saltviks beslut den 24 maj 2013 om utevistelse (permission). Inledningsvis vill jag framhålla att eftersom JO som regel inte uttalar sig i bedömningsfrågor, saknas det skäl för mig att närmare kommentera anstalten Saltviks beslut att avslå AA:s begäran om permission. Det finns emellertid andra bedömningar som har lett fram till avslagsbeslutet och anstalten Saltviks handläggning av ärendet, som jag finner skäl att beröra närmare i det följande.

Anstalten Saltviks beslut

Sonens status som brottsoffer

Kriminalvården har i sitt remissvar redogjort för innehållet i 20 § förvaltningslagen, där myndigheters skyldighet att motivera beslut regleras. Enligt bestämmelsen

ska slutliga beslut avseende myndighetsutövning som går en enskild emot enligt huvudregeln innehålla de skäl som har bestämt utgången. Det innebär att en myndighet är skyldig att i ett beslut göra det begripligt för parten vilka faktiska förhållanden som är avgörande, vilka rättsregler som är tillämpliga och hur myndigheten har resonerat på de punkter där meningarna kan gå isär.² Med hänsyn till rättssäkerheten är det av grundläggande betydelse att en part förstår hur en myndighet har resonerat och därmed att parten i förlängningen ges möjlighet att argumentera för en överprövning av beslutet.

I beslutet om permission har anstalten Saltvik under rubriken ”Kriminalvården, anstalten Saltvik gör följande bedömning” angett bl.a. följande.

Permission kan inte medges om kravet på samhällsskydd eftersätts, varför anstalten enbart medger permission på egen hand där det kan säkerställas att permissionsplaneringen är för barnets bästa. Del av den brottslighet som [AA] är dömd för har begåtts i vårdnadshavarens och [AA:s] dåvarande gemensamma hem där även sonen var bosatt. Utifrån dessa förhållanden är sonen utifrån 1 kapitlet 5 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2011:1) om fängelse [*FARK Fängelse; JO:s anmärkning*] att betrakta som brottsoffer.

Som framgår av remissvaret är, enligt 1 kap. 5 § FARK Fängelse, ett barn – som har *bevittnat* när en intagen har utövat våld eller begått andra övergrepp mot en närstående till barnet – att betrakta som brottsoffer. Den omständighet som anstalten Saltvik har angett i sitt beslut är därmed inte ett förhållande som gör att AA:s son är att betrakta som ett brottsoffer.

Av remissvaret framgår emellertid att anstalten vid sin bedömning förutom det skäl som angetts i beslutet, även tagit hänsyn till uppgifter i den utredning som gjordes av anstaltens dåvarande brottsoffersluss under 2011. I en utredning som utförts av socialtjänsten gjordes bedömningen att sonen hade bevittnat våld som AA utsatt sonens vårdnadshavare för. Vidare har anstalten funnit att det förhållande att våldet utövats i parets gemensamma hem, där även sonen bodde, ”ansågs tala för” att sonen hade bevittnat våld. Även ett uttalande från AA – som antecknats i brottmålsdomen – ”tydde” enligt anstalten på att sonen ”sannolikt” varit närvarande vid en händelse där AA utsatt vårdnadshavaren för våld. Enligt domen hade AA sagt att han ”skulle fortsätta ösa ur sig sitt hat över målsäganden när deras barn inte var närvarande”. Dessa förhållanden har lett fram till att anstalten gjorde bedömningen att sonen med ”största sannolikhet” bevittnat våld och därigenom är att jämställa med ett brottsoffer. Det bör särskilt noteras att anstalten inte med ett ord har berört dessa omständigheter i sitt beslut.

Därtill vill jag framhålla att jag för egen del ställer mig mycket tveksam till att en anstalt som en del av sin bedömning *dels* tolkar lösryckta citat från en brottmåls-

---

² Se Hellners m.fl., *Förvaltningslagen med kommentarer*, 3 uppl., 2010, s. 237.

dom, *dels* tolkar ett förhållande som beskrivs i domen. Referaten och beskrivningarna i en brottmålsdom speglar inte helheten och domen är utformad med ett annat syfte än det som anstalten har med sin tolkning. Att under sådana förhållanden tolka ett uttalande taget ur sitt sammanhang, i en situation där det kan få långtgående konsekvenser för det enskilde, är inte att rekommendera. Enligt min mening bör en anstalt som regel begränsa sig till att hämta konkret information från brottmålsdomar och inte ge sig in i olika former av tolkningar. Skulle anstalten ändå välja att göra det, måste det klart och tydligt anges i beslutet.

Riskbedömningen i beslutet

Som framhållits i remissvaret får en permission inte beviljas om det finns en påtaglig risk för att den intagne kommer att begå brott, undandra sig straffets fullgörande eller på annat sätt missköta sig.³ En anstalt har således skyldighet att pröva om det finns en sådan påtaglig risk, innan en permission beviljas. I motiven till bestämmelsen står det att en sådan riskbedömning måste göras i varje enskilt fall. Vid bedömningen bör det bl.a. beaktas vilken typ av brott som den intagne är dömd för och utfallet av tidigare straffverkställighet. Hänsyn bör också tas till om den intagne har använt eller på annat sätt hanterat narkotika under verkställigheten eller utan giltigt skäl vägrat att lämna prov för kontroll av drogpåverkan.⁴

Även om det delvis är andra förhållanden som en anstalt ska ta hänsyn till vid beviljande av besöks- och telefontillstånd⁵ bör prövningen ske på ett likartat sätt vid riskbedömningen i samband med beviljande av permissioner. I ett initiativärende avseende Kriminalvårdens brottsofferslussar uttalade dåvarande chefsJO Cecilia Nordenfelt bl.a. följande om prövningen av besöks- och telefontillstånd:

Kriminalvårdens kontakt med den intagnes närstående måste inriktas på att inhämta uppgifter som behövs som underlag vid bedömningen av om det finns risk för skada för den närstående genom beslut som Kriminalvården fattar. [...] Anstalterna måste vara uppmärksamma på att vissa situationer kräver speciella överväganden. Det kan exempelvis vara fallet när den person som en intagen önskar kontakt med är en partner som den intagne sedan länge haft en relation till och den brottslighet den intagne är dömd för ligger långt tillbaka i tiden.⁶

I sin bedömning har anstalten Saltvik konstaterat att AA:s son är att betrakta som ett brottsoffer. Anstalten har emellertid inte fullföljt sin analys och förklarat vad detta förhållande har för betydelse vid bedömningen av risken för att AA i samband med en permission tillsammans med sonen skulle begå brott eller på annat sätt missköta sig. Vid en sådan bedömning hade det bl.a. varit nödvändigt att anstalten analyserade de förhållanden som lett fram till bedömningen att sonen var att

---

³ Se 10 kap. 1 § första stycket 2 fängelselagen.

⁴ Se prop. 2009/10:135 s. 160.

⁵ Se 7 kap. 1 § fängelselagen.

⁶ Se JO 2012/13 s. 194.

betrakta som ett brottsoffer. Det hade även varit av central betydelse att i riskbedömningen väga in den omständigheten att sonen besökt AA under anstaltsvistelsen. Denna prövning hade kunnat ske utan att AA eftergav sekretessen.

Sammanfattande bedömning

Sammanfattningsvis innebär det anförda att anstalten i sitt beslut *inte* har angett det egentliga skälet till att sonen betraktades som ett brottsoffer (att han sannolikt skulle ha bevittnat våld som fadern utsatt modern för). Vidare har anstalten *inte* förklarat hur man kom fram till att så varit fallet. Slutligen har anstalten *inte* gjort en bedömning av vad dessa förhållanden hade för betydelse för risken att AA vid en permission tillsammans med sonen skulle begå nya brott eller på annat sätt missköta sig. Dessa uppenbara brister gör att anstalten Saltvik förtjänar allvarlig kritik.

Anstalten Saltviks kontakter med AA:s anhöriga

Utredningen visar att anstalten Saltvik hade för avsikt att kontakta AA:s f.d. hustru för att säkerställa att sonen inte skulle vistas hos AA:s syster i samband med permissionen. Kriminalvårdens kontakt med brottsoffer har, som nämnts ovan, varit föremål för tidigare ärenden hos JO. I JO 2012/13 s. 194 uttalades att "Kriminalvårdens personal måste vara uppmärksam på gränsen mellan Kriminalvårdens och socialtjänstens uppdrag. I Kriminalvårdens uppdrag ligger inte att se till att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp. Detta hör till socialnämndens uppgifter (5 kap. 11 § socialtjänstlagen)".

Jag vill återigen erinra om bestämmelsen i 5 kap. 11 § socialtjänstlagen och framhålla att det i tredje stycket i den paragrafen uttryckligen anges att i socialnämndens uppdrag ingår att särskilt beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp. När det gäller barn som är brottsoffer anges i kommentaren till bestämmelsen följande:

Det är viktigt att myndigheterna samarbetar så att de situationer som omfattas av bestämmelsen kommer till socialtjänstens kännedom. Polisen – liksom Kriminalvården, hälso- och sjukvården, skolan m.fl. – har en skyldighet att anmäla till socialtjänsten att ett barn kan behöva nämndens skydd. Ett typexempel på fall när detta skall ske är när barn har varit närvarande vid fall av mäns våld mot kvinnor eller annat våld av eller mot närstående vuxna.⁷

Det nyss redovisade kan enligt min uppfattning inte tolkas på annat sätt än att det *inte* ingår i Kriminalvårdens uppdrag att, på grund av oro för ett barns väl och ve, kontakta anhöriga för att försäkra sig om att den intagne inte träffar barnet i samband med en permission. I en sådan situation kan det däremot finnas skäl att an-

---

⁷ Se Thunved, *Nya sociallagarna*, 25:e uppl., 2012, s. 190.

mäla förhållandet till socialnämnden, som får göra bedömningen om den behöver ingripa till barnets skydd.⁸

Därtill vill jag erinra om de åtgärder som Kriminalvården kan vidta för att motverka misskötsamhet eller återfall i brott i samband med permissioner.⁹ Exempelvis kan en anstalt förordna om att permissionen ska vara bevakad eller förena permissionsbeslutet med vissa villkor. Ett sådant villkor kan bestå av ett förbud att ta kontakt med brottsoffer.¹⁰ De åtgärder som en anstalt kan vidta har alla det gemensamt att de på olika sätt begränsar den intagne under en permission. Bland Kriminalvårdens verktyg ingår däremot inte att – på det sätt som anstalten Saltvik hade för att avsikt att göra – försöka styra eller påverka tredje mans agerande i samband med en permission.

Det bör noteras i sammanhanget att de skyddsåtgärder som anstalten har ansett vara nödvändiga att vidta har varit beroende av att AA eftergav sekretessen. Om en intagen vägrar efterge sekretessen skulle det – om anstalten Saltviks ordning accepterades – regelmässigt leda till att ansökningar om permission avslogs. Det synes inte ha varit lagstiftarens avsikt att intagna ska behöva välja mellan att efterge sekretessen eller att avstå från permissioner.

I den aktuella situationen kontaktade anstalten Saltvik aldrig AA:s f.d. hustru. Det saknas därmed tillräckliga skäl för mig att kritisera anstalten i denna del. Jag vill emellertid understryka vikten av att Kriminalvården ser till så att anställda som jobbar med den här typen av frågor har tillräcklig kompetens för att kunna lösa sina uppgifter på ett fullgott sätt.

Övriga frågor

Med beaktande av vad som framkommit i Kriminalvårdens remissvar saknar jag skäl att kommentera AA:s övriga klagomål. Jag konstaterar endast att utredningen i dessa delar inte ger anledning till kritik eller någon annan åtgärd.

Ärendet avslutas.

---

⁸ Se 14 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen.

⁹ Se 10 kap. 5 § fängelselagen.

¹⁰ Se Kriminalvårdens allmänna råd till 10 kap. 5 § fängelselagen i FARK Fängelse.